

Historie domu na ulici Bayerova 120

Martin Kramoliš

Historie domu na ulici Bayerova 120

Martin Kramoliš

Vyšlo v rámci projektu tvůrčí skupiny seniorů
„**Město v mé paměti**“ při Městské knihovně
v Rožnově pod Radhoštěm.

Foto na obálce z roku 1935, první dům zleva čp. 120,
první dům zprava čp. 118.

První zmínky

Historie domu čp. 120, dříve označeného čp. 76 na ulici Bayerova (původně Horní) je úzce spjata s rodem Kramolišů. Přesná doba výstavby původní dřevěnice není známa. První písemně doložený nositel příjmení Kramoliš je Eliš. Matrika zemřelých uvádí, že zesnul dne 18. 12. 1711 ve věku 90 let. Zda skutečně dosáhl tak vysokého věku, již nezjistím, ale jeho narození předpokládám do období prvních let třicetileté války. Jestli byl z Rožnova nebo blízkého okolí, se v matrice nepíše. Snad výskyt příjmení v městečku Krasně a na Bystřičce může vést ke spekulaci o jeho původu.

V knize „Z kroniky města Rožnova pod Radhoštěm“ spisovatele Čeňka Kramoliše je v roce 1649 uveden rychtář Eliš Kramoliš. Záznam v gruntovní knize uvádí, že dne 5. 3. 1657 Eliš kupuje chalupu od Kryštofa Landsmana. Kde tato dřevěnice stála, nevím. Z dokladu o koupi se dovídám, že chalupu dne 13. 4. 1688 od svého otce Eliše koupil syn Ondřej, jeden z jeho šesti dětí. Později dne 12. 12. 1694 ji přebírá Jan Mrázek, manžel Ondřejovy sestry Kateřiny.

Významné datum pro bližší určení místa je den 16. 10. 1694, kdy Ondřej Kramoliš kupuje grunt od Janoše Ukrofy. Rožnovský kronikář Josef

Tvarůžek uvádí, že se zřejmě jednalo o původní mateřský takzvaný Janíkovský grunt čp. 133. Jestliže přepokládám, že součástí zakoupeného gruntu je i poměrně úzký pruh pozemku, který je situován kolmo k potoku Hážovka a k cestě vedoucí z náměstí do Tylovic, mohu uvažovat o působení jednoho rodu stovky let na stejném místě. Ondřej grunt vlastní až do roku 1714, kdy jej dělí mezi své syny Jana a Ondřeje. Toto období považuji za počátky existence dřevěnic, označených v roce 1770 čísly popisnými 74, 75 a 76, po přecházení v roce 1833 pak na čp. 118, 119 a 120.

Jedna z dřevěnic může být i starší, protože Ondřej senior po koupi gruntu a prodeji původní dřevěnice Janu Mrázkovi v roce 1694 musel někde bydlet. Ondřej senior byl ve své době velmi schopný a činorodý muž. Působí v obci jako rychtář a později purkmistr. Roku 1731 ve věku 71 let umírá.

Bratři Jan a Ondřej

Životní cesty jeho synů Jana a Ondřeje, vlastníků dvou dřevěnic čp. 74 a 76, se liší. Starší Jan je již v roce 1724 uváděn jako rychtář a šel tedy po podobné cestě jako jeho děd Eliš a otec On-

dřej. Postavení rychtáře zastává s krátkými přestávkami cca 12 let. Jeho největší dřevěnice stála na východní hranici pozemku. Kvůli častému rozvodňování potoka byl dům (čp. 74) postaven na vysokém náspu, stejně jako sousední stavby. Výrazný štít byl vysazen směrem do hlavní cesty. V průběhu let k dřevěnici přibýly různé přístavby.

Jeho mladší bratr Ondřej byl velmi činný v hospodářském životě městečka. Vedle starosti o zděděný půlgrunt je zdatným řeznickým mistrem, váženým a respektovaným členem cechu. Jeho dřevěnice stála na západní hranici pozemku. Dům více protáhlý do dvora byl koncem 18. století označen čp. 76. Přední roubená část se štítem do ulice byla obytná, zadní pak hospodářská. Ta se díky stěnám z kamene dochovala až dodneška.

Hospodářské objekty podle pravidla dobrých hospodářů měly přednost před vlastním obytným stavením, protože rodinu živily. Chlív u Kramolišů byl postaven z pevného nehořlavého materiálu: stěny z lomového kamene, silné 85 cm, a barokní oblouk, do něhož je z každé strany sklenuta valená cihlová klenba. Celá stavba je v úrovni klenby zpevněna dvěma ocelovými táhly. Půdorys kamenné stavby se po staletí podstatně nezměnil, viz situační plán Rožnova z roku 1833.

Mapa Rožnova z roku 1833, oblast Bayerovy ulice

Detail mapy Rožnova z roku 1833,
parcela 224 – dům čp. 120, parcela 278 – dům čp. 119,
parcela 227 – dům čp. 118

Rebelie

Pro historii domu je významné pětileté období před rokem 1755. Císařovna Marie Terezie usiluje o zachování svých dědických práv vůči okolním panovníkům. Období baroka je spojeno s výstavbou nákladných architektonických skvostů. A také v Rožnově se buduje nový zděný kostel zasvěcený Všem svatým.

V této době umírá majitel rožnovsko-krásenského panství a jeho synové mají jiné představy o výnosech statků. Poddané zatěžovaly narůstající odvody a tvrdé robotní povinnosti. Představitelé nespokojených obyvatel se snažili jednat s majiteli panství, když neuspěli, obrátili se na krajského hejtmana v Přerově a později přímo na císařovnu Marii Terezii. Vše se dělo pomocí najatých agentů a advokátů, kteří zasílali petiční listy. Majitelé panství však trvali na svém, s tím, že rebelii podněcují jen někteří buřiči a žádali hejtmana o vojsko k potlačení nepokojů silou. Provedený vojenský zásah vyvrcholil zatčením hlavních organizátorů, jejich rodinných příslušníků a následně deportací do brněnského vězení na Špilberku. V roce 1755 byly vyhlášeny rozsudky, většina organizátorů byla odsouzena. Veškeré náklady procesů byli nuceni uhradit a ti,

kteří přežili vězení, byli odsouzeni i s rodinami do vyhnanství.

V Rožnově byla u hlavních organizátorů provedena dražba jejich majetku. Jednalo se o 12 gruntů. Potrestáni byli i obyvatelé okolních dědin, většinou fojti.

Mezi odsouzenými byl Ondřej Kramoliš v zápisech označovaný přízviskem Elišek (po svém dědovi Elišovi), majitel půlgruntu a dřevěnice čp. 76. Jeho žena Marie Anna nevydržela tvrdé podmínky pobytu v Brně a na jejich následky umírá. Půlgrunt byl v roce 1755 vydražen. Ondřej i s nezletilými dětmi byl odsouzen do vyhnanství.

Zde by spojení rodu Kramolišů s dřevěnicí čp. 76 mohlo skončit. Nestalo se tak díky silným rodinným vztahům, které na Valašsku panovaly. Jan, starší bratr odsouzeného Ondřeje, majitel sousedního půlgruntu s dřevěnicí čp. 74, zkonfiskovaný půlgrunt v dražbě koupil pro Veroniku Porubskou. Veronika byla dcera rožnovského měšťana Baltazara Porubského. Proč vydražil majetek pro někoho třetího? Vysvětlení je nasnadě, Veronika byla manželkou Ondřeje Kramoliše juniora, nejstaršího syna odsouzeného Ondřeje. Na Veroniku se potrestání manželových rodičů nevztahovalo. Co vše se kolem dělo, se můžeme jen dohadovat, písemné prameny neexistují. Důležitou

roli sehrálo, že Jan Kramoliš, dlouholetý rychtář, požíval velkou vážnost a důvěru u představených a nebyl s rebelií spojován. Ondřejovi bylo po uplynutí nějaké doby umožněno vrátit se do Rožnova. Dlouho zde nezůstal. Poměry v městečku se výrazně změnily, a tak definitivně odchází a dožívá svůj život v Uhrách na faře u syna Františka.

Dřevěnice

V polovině 18. století v Rožnově označení domů popisnými čísly neexistovalo. Chalupy i pozemky byly pouze v gruntovních zapisovány při převodech. Držby, převody gruntů a chalup se řídily ustálenými pravidly. Nejstarší syn majitele zpravidla usedlost odkoupil od rodičů (otce), a po odvodu pevně stanoveného podílu vrchnosti a církvi byl povinen vyplatit všechny své hmotné nezajištěné sourozence.

Další drolení gruntu a půlgruntu nebylo žádoucí, neboť takto vzniklá hospodářství nemohla majitele uživit.

To byla jiná situace než u první generace dětí a vnuků Eliše Kramoliše, kdy jeho třetí vnuk Martin získal volné polnosti na Pasekách a založil tady další větev rožnovských Kramolišů.

Nařízení Marie Terezie před rokem 1770 umožňuje snazší identifikaci budov a ukládá jednotlivým správním orgánům obce zavést jednotné číslování.

V Rožnově byla dřevěnice na Horní ulici označena čp. 76.

V této době zde bydlí se svojí ženou Veronikou a početnou rodinou Ondřej Kramoliš, řezník a hospodář na půlgruntu. Z jejich jedenácti dětí tři zemřely v raném věku. Z pěti chlapců se u svého otce dva vyučili řezníky (Jan a Ondřej) a postupně byli přijati do řeznického cechu. Nejstarší syn Jan se stává majitelem usedlosti a v roce 1779 si na Hutisku bere za ženu Kateřinu, dceru Jana Maliny z Horní Bečvy.

Mladší Ondřej se žení v roce 1794 s Annou Agnes Halamíčkovou. Zpočátku spolu bydlí na „domajšku“, později na čp. 260. Zakládají další větev Kramolišů, v níž se mnohem později na čp. 27 (Pivovarská ulice) narodil Josef Valentýn Kramoliš, stolař. Josef byl v první polovině dvacátého století předsedou Valašského a muzejního spolku.

Sousední dřevěnice čp. 75 byla postavena nejdále od hlavní cesty a uzavírala dvůr ze severní strany. Jestli původně patřila k celistvému gruntu, nebo sloužila jako výminek pro

staré rodiče, nevím, ale dle velikosti je to spíše nepravděpodobné. I tato stála na zvýšeném náspu. Před dřevěnicí byla kamenná kruhová studna. (Jak si pamatuji, voda se z ní ztratila až v polovině 20. století při výkopu kanálu pro výstavbu sídliště Záhumení. Dnes na místě studny stojí objekt Sportbaru.)

Jedním z prvních obyvatel domu čp. 75 byla pravděpodobně Rozina, dcera Jana Kramoliše a její manžel Martin Kvinta. Později byl ze západní strany přistaven objekt, označený čp. 494.

Obyvatelé se v těchto domech často stěžovali a potomci rodiny Kramolišů zde už v 19. století nesídlili. V operátech z roku 1869 je na tomto čp. uveden krejčí Michal Kopecký s dětmi, potom František Krabica s ženou Barborou, ten zde provozoval povoznickou činnost. Na začátku 20. století dřevěnice značně zchátrala a na jejím místě byl postaven objekt hospodářského charakteru.

Dřevěnice čp. 74 byla naopak umístěna přímo u hlavní cesty na pravé straně pozemku. Před ní byla malá zahrádka stejně jako u sousedních dřevěnic. Stavba byla proti dvěma předešlým největší. V první polovině 18. století tu měl sídlo rychtář Jan Kramoliš. V druhé polovině 18. století zde bydlel jeho syn Ondřej Kramoliš, který zastával funkci valašského vojvody, po něm jeho syn

Balcar. Ten v roce 1784 doprovázel císaře Josefa II. při jeho cestě Valašskem z Krasna na Horní Bečvu.

Balcar Kramoliš byl poslední, který měl postavení vojvody a svou funkci vykonával v době, kdy pravomoci přecházely na panské úředníky. Císařovna Marie Terezie zrušila řadu dědičných funkcí a mezi nimi i činnost a postavení valašských vojvodů.

Mladší bratr Balcara Michal, narozený roku 1760, se vyučil řezníkem a oženil se s Veronikou, dcerou pláteníka Martina Porubského. Spolu si koupili za Házkou Na Drahách dřevěnici čp. 50, kde provozovali svou živnost.

Později jejich syn Michal Kramoliš junior zakoupil vedlejší dům čp. 51, který postavil v roce 1748 Jan Čapatý. Zde se jim dne 7. 12. 1862 narodil syn Čeněk Kramoliš, známý jako učitel, školní inspektor, historik a spisovatel.

Prodej půlgruntu

Majitelé dřevěnice čp. 74 byli vlastníky prvního půlgruntu, který vznikl po rozdělení gruntu původního čp. 133. Miloš Kulišťák ve svých materiálech uvádí, že v roce 1830 zde krátce byla škola, pro kterou Michal Kramoliš (syn Balcara) dřevěnici zapůjčil. Po 153 letech přešly polnosti prvního půlgruntu tohoto rodu Kramolišů na rožnovského poštmistra Martina Billa, který je od nich v roce 1867 koupil. Dle zápisu kronikáře Josefa Tvarůžka se jednalo o role na Dolních Koutech pod Porubského křížem. Zřejmě v místech dnešní SŠZP a vlakového nádraží. Prodejem polností se obyvatelé dřevěnice připravili o možnost obživy založené na zemědělství.

Posledními obyvateli rodu Kramolišů jsou v této chalupě (sčítací operáty z roku 1880) uvedeni Konrád Kramoliš, stolař, s bratrem Baltazarem, obuvnickým učněm, třemi sestrami a matkou, vdovou Kateřinou Kramolišovou. O 10 let později operáty uvádí jen vdovu výměnkářku Kateřinu a její svobodnou dceru Jindřišku, švadlenku.

V roce 1900 se zde Kramolišové již neuvádějí a v domě bydlí Josef Rozehnal, řezník pocházející z Olomouce, s ženou Barborou a pěti dětmi.

Domy sousedů

V těsném sousedství čp. 118 byl postaven nový zděný dům. Je ještě více vysunutý do cesty a dostává čp. 117. V domě v polovině 19. století bydlel František Šindler z Lešné, který měl krejčovskou dílnu. V roce 1890 je již uváděn jako obchodník. Majitelé se střídali, a dokonce se vyprávělo, že jeden z nich zbankrotoval a oběsil se na lípě před obchodem. Poslednímu majiteli Trčkovi se nedařilo a obchod byl uzavřen. Později v třicátých letech si zde otevřel železářství bratr mého otce Metoděj Kramoliš.

Na východní straně stála usedlost čp. 113 Josefa Bayera, barvířského mistra, který v letech 1874 až 1880 starostoval městu Rožnovu a byl i předsedou léčebného odboru a „Spolku pro okrašlování Rožnova“. Jeho syn František Bayer, učitel při Matiční škole v Olomouci, vydal v roce 1878 česky psanou knihu „Rožnov, léčebné místo na Moravském Valašsku a jeho okolí“. Na jeho počest byla později Horní ulice přejmenována na Bayerovu.

Barvířskou štafetu po Bayerových přebírají Černochovi. Josef Černoch je uváděn jako poslední výrobce modrotisku na Rožnovsku.

Vedle Černochových stála budova čp. 112 hospoda Hostýnek, kde kromě lázeňských hostů se zastavovali na občerstvení formani z Bystřic.

Na západní straně v těsném sousedství domu čp. 120 bydlí v polovině 19. století rodina kožešníka Michala Frňky. Jeho syn Čeněk, vyučený krejčí, se po sňatku s Marií Bajerovou přestěhoval na čp. 51 vedle staré radnice. Do uvolněného domu se nastěhoval další z řeznických mistrů a to Josef Vašek.

Neméně zajímavá je i historie dalšího čp. 122. Je to dům pekařů. Sčítací operáty uvádějí po pekaři Antonínu Bajerovi, Vladislava Polese a později známého pekařského mistra Jana Santovjáka. Dodnes si pamatují jeho pořekadlo: „Chléb náš vezdejší od Santovjáka nejlepší!“ Po roce 1948 panu Santovjákovi pekárnu znárodnili a později uzavřeli. Zůstaly mi vzpomínky na partu veselých pekařů, na vůni pekárny a chuť výtečných preclíků, tyčinek a dalších výrobků.

Josef Lucian

Ondřej Kramoliš

Dům čp. 76 po přečíslování získává čp. 120. V tomto domě se začátkem 19. století stává hospodářem nejstarší syn Jan, pravnuke odsouzeného Ondřeje Kramoliše (zvaného Elišek). Hospodář na dědičném půlgruntu a je také řeznickým mistrem.

Jeho nejstarší syn Josef Lucián Ondřej byl od narození slabé tělesné konstituce. Místo přípravy na převzetí hospodářství se učil prýmkářem. Osud mu však připravil jinou cestu, protože úraz na noze mu znemožnil pokračovat v řemeslu. Nemohl splnit tehdejší pravidlo pro získání mistrovské kvalifikace, tzv. tovaryšské vandrování. Obtížně se pohybující Josef Lucián Ondřej se tedy naučil vázat knihy, což mu kromě skromného výděлку umožnilo si je přečíst, nebo se s nimi alespoň seznámit.

V té době se v Rožnově rozvíjelo lázeňství. Samotné lázeňské domy zde ale neexistovaly. Lázeňští hosté bydleli v jednotlivých chalupách, ve kterých přes léto majitelé uvolňovali vhodné pokoje. Suché dřevěné stavby byly pro své stálé, dnes bychom řekli zdravé mikroklima velmi žádané.

Stejně tomu bylo u dřevěnice čp. 120. V ní se v červnu 1853 ubytoval kněz Beneš Metod Kulda. Léčení v Rožnově mu doporučil jeho přítel velký sběratel lidové slovesnosti František Sušil. Vedle samotného zdravotního pobytu tady Beneš Metod Kulda vyslechl a zapisoval pohádky, pověsti, báchorky a i popisy lidových zvyků, které se na Rožnovsku ještě v té době vyprávěly. Brzy po svém příjezdu v pronajaté místnosti vyprávění místních občanů začal zaznamenávat.

Významného pomocníka našel v Josefu Luciánu Ondřejovi, kterého vybídl ke spolupráci. Josef ji s nadšením uvítal a velmi aktivně pomáhal hledat vyprávěče a překonávat jejich ostych.

Po odjezdu Beneše Metoda Kuldy z Rožnova mladý Kramoliš nadále sepisuje požadované náměty a posílá mu je do Brna. Úspěšný pobyt v Rožnově (zdravotní i sběratelský) způsobil, že i v následujícím roce Kulda svoje léčení zopakoval.

V dalších letech už Josef Lucián sám vše pilně sepisuje, tak jak jej Kulda instruoval. Zásilky desítek drobných sešitků končí v roce 1857, kdy v pouhých třiceti letech Josef Lucián Ondřej umírá.

Prastaříček Jan

Usedlost v druhé polovině století přebírá Jan, druhorozený syn z devíti dětí (narozen 1834). Po vyučení řemeslu se stává řeznickým mistrem. Jan byl čtyřikrát ženatý, a když v roce 1885 zemřel, měl jeho syn (můj staříček) Jan čtyři roky. Nejstarší sestra mého staříčka Josefka se vdala za Josefa Solanského, gruntovníka z Tylovic (na Sahaře). Mladší sestra Anna se vdává za řezníka a hostinského Floriána Majera z čp. 45 na náměstí. Třetí sestra Jitka se vdala za malíře pokojů Huberta Kabáta. Starší bratr František se vyučil kolářem. Zbylí tři sourozenci zemřeli v poměrně mladém věku.

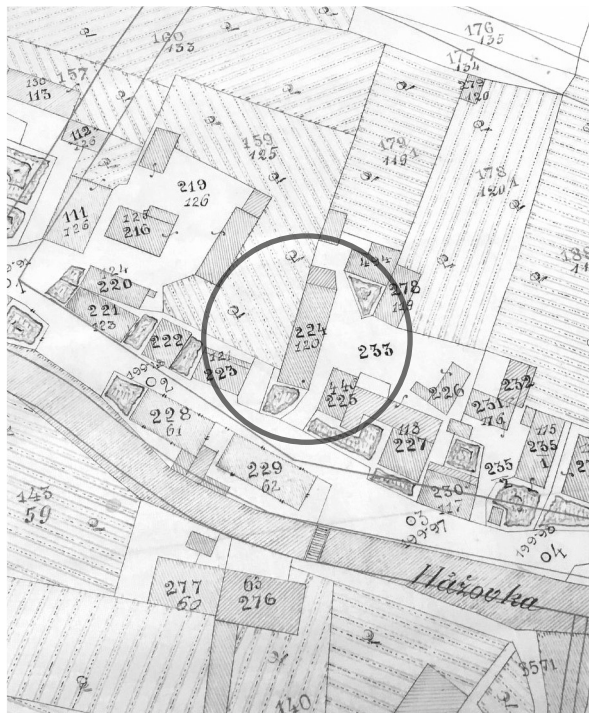
Janova čtvrtá manželka, teď dvojnásobná vdova Anna Kramolišová, rozená Stužková, si do početné rodiny přivedla své již odrostlé děti z prvního manželství s Michalem (také Kramolišem).

Rodina Doubravova

Když se v roce 1887 připravovalo zřízení Zimní hospodářské školy v Rožnově, bylo třeba sestavit příslušný výbor hospodářského spolku. Mezi jmenovanými učiteli byl Ondřej Doubrava, zvěrolékař v Rožnově. U nás v rodině se o něm vykládala kuriózní historka. Ondřej Doubrava byl velmi společenský člověk, hrával karty a často pobýval v zábavné společnosti lékaře Františka Koblovského. Byli přátelé, ale jen do doby, kdy Ondřej požádal doktora Koblovského o ruku jeho dcery Anny Vilemíny. Chvilí trvalo, než se budoucí tchán smířil s tím, že má dát svou dceru „veselému kumpánovi“.

První předek Doubravových Bartoloměj je písemně doložen na začátku 18. století ve Snovídkách u Nemotična jižní Moravě. Otcův bratranec Vojtěch mi vyprávěl, že se v rodě Doubravů traduje, jak tetička Vejlimka si přinesla nemluvně, malého Františka, ze Snovídek do Bohuslavice na zádech „v loktuši“. Toho zde vychovala. V roce 1871 se František podruhé oženil s Apolenou Severínovou. Měli spolu řadu dětí, mimo jiné i již uvedeného Ondřeje.

Rod Kramolišů se spojil s rodinou Doubravů v roce 1906. To se sestra Ondřeje, Jena Doubravová, provdala za mého staříčka Jana Kramoliše.

Detail mapy Rožnova z roku 1897,
půdorys domu čp. 120 na parcele 224

Přelom století

Pokud porovnáme situační mapu Rožnova z konce 19. století s poměry před rokem 1945, vidíme, že v Bayerově ulici nedocházelo k velkým stavebním změnám jako v jiných částech města. Mezi nejvýznamnější stavby patřily: Chumchalův dům čp. 53, dům Oty Kramoliše čp. 62, soubor vilek na Zátíší a další menší zděné stavby.

Životní příběhy Kramolišů ve sledovaných dřevěnicích jsou podobné jako u dalších rodin na Rožnovsku. Početné potomstvo i přes obrovskou dětskou úmrtnost složitě hledalo možnost slušného živobytí. Zvláště úpadek tkalcovství byl velkou ranou a rozvíjející se lázeňství bylo jen slabou náplastí, jak si přilepšit.

Některé rodiny to řešily vystěhováním do ciziny. Například František, bratr Michala Kramoliše, měšťana, radního a dlouholetého pokladníka Občanské záložny, (jejich staříček Baltazar byl posledním valašským vojvodou na čp. 74), se rozhodl vystěhovat do Ameriky. Na podzim roku 1880 se svou ženou Rozinou a šesti malými dětmi opustil Rožnov. Usadil se ve státě Texas. Jeho nejstarší syn Bohumil (nar. 1861) se dal na duchovní cestu a stal se farářem ve městě Fort Atkinson ve státě Iowa.

Kramolišova usedlost, foto z roku 1924

Roku 1906 sňatkem mých prarodičů (Jana a Jeny) začíná společný život v rodné dřevěnici čp. 120, zároveň se začíná i druhá přestavba hospodářské části řeznické dílny. Je to část, která se dochovala až dodnes. Rodinná pohoda trvá jen do vypuknutí 1. světové války. Staříček Jan narukoval na frontu a stařenka Jena se musela sama postarat o hospodářství, řeznickou živnost a čtyři malé děti.

Staříček Jan Kramoliš, druhý zprava (1. světová válka)

Negativní stránkou lázeňství (hlavně v 19. století) byl zvýšený počet tuberkulózy na Rožnovsku. Toto onemocnění sem přiváželi lázeňští hosté s nadějí, že se zde vyléčí. Drastický nedostatek potravin a jejich špatná skladba ve válečném období situaci ještě zhoršovaly. Dnes se již nedozvím, zda tyto okolnosti přivodily či jen urychlily nemoc u stařenky Jeny. Umírá v březnu 1923, kdy jsou její nejmladší dceři Dobromile tři roky.

Rodina řeznického mistra Jana Kramoliše, rok 1922

Ještě v tomto roce do Rožnova přijíždí z Bohuslavic u Kyjova 73letá „stařenka Apolenka“ (vdova Doubravová). Ta se pak pět let stará o domácnost a výchovu pěti dětí Jana Kramoliše. Akademický malíř Karel Solařík, spolužák a kamarád z dětství mého strýce Čenka Kramoliše vzpomíná, jak si hrávali ve velké místnosti u Kramolišů na stole s kuličkami a s nimi byla v místnosti stařenka, která nosila velmi neobvyklý starobylý oděv. V roce 1928 Apolenka umírá a je pochována v rodinné hrobce na místním hřbitově.

Staříček Jan měl pronajatý řeznický obchod na náměstí čp. 45 v domě u Majerů, kde byla provdána jeho starší sestra Anna.

Začátkem 30. let se počet lázeňských hostů snad i vlivem hospodářské krize snižoval, to se projevovalo i ve výsledcích řeznické činnosti. Tyto roky byly pro nejstaršího syna Jana (mého tatínka) velmi náročné. Vzpomínal, jak jej otec řezník posílal do sousedních vesnic vyzvednout ovci či tele. Nejhorší cesty byly do Valašské Bystřice, to mu dělal společnost jenom velký pes, jenž táhl vozík, na kterém bylo dobytče položeno, nebo k němu přivázáno. Jan se vyučil řezníkem, ale později se zaměřil na zemědělství, říkal: „Řezničina mně k srdci nepřiřostla.“ Svoje znalosti rozšiřoval v hospodářské škole, aby mohl více využívat pozemky dědičného půlgruntu.

Koncem 30. let druhý syn mého staříčka Metoděj spolu s mým otcem a díky finanční pomoci strýce Ondřeje Doubravy vydražili v sousedním domě čp. 117

Otec Jan Kramoliš, žně na Záhumní, rok 1938

zkrachovalý železářský obchod. Obchod vedli až do roku 1943, kdy Metoděj umírá na tuberkulózu, na stejnou chorobu jako jeho matka. Vzhledem k rozvíjející se nemoci bratra Metoděje musel otec ještě za jeho života řešit dilema: „Obchod, nebo zemědělství.“ Rozhodl se pro obchod, ale zemědělství úplně neopustil, protože sedlačnu měl v krvi.

Požár dřevěnic

Květen 1945 znamená krutý zásah do Bayerovy ulice. Frontové boje mezi ustupující německou armádou a útočící sovětskou způsobily rozsáhlé požáry. Roubené, přes sto let staré dřevěnice neměly žádnou šanci ohni odolát. Kromě dvou či tří u hlavní silnice, které zázrakem zůstaly, všechny ostatní shořely.

Vzpomínky na tyto události sepsal a upravil pan Miloš Kulišťák. Knižně pak vyšly k 60. výročí osvobození Rožnova. Paní Irča Drápalová mi poskytlá přepis vyprávění mého staříčka Jana Kramoliše, který se svým nejmladším synem Čeňkem tyto dny prožil přímo uprostřed frontových bojů v dřevěnici čp. 120. Z tohoto vyprávění cituji: „Krávy strašlivě bučely. Dvě jsme vyvedli přes

Vaškovu zahradu do zahrady Zrůnkovy. Rychle jsme se vrátili pro další dvě. Němci stříleli a jeden na nás křičel „Schnell, schnell“. Vyvedli jsme i druhé dvě, a když jsme šli potřetí, to už naše chalupa byla celá v plamenech. Do smrti nezapomenu na tu strašlivou chvíli. Dobytek bučel, chalupa hořela, střelba a do toho kvičela doma v hořícím dvoře nemocná prasnice, která by ráda vyrazila z hořícího chléva, ale plameny a kouř ji udusily. Nyní jsem viděl, že to bylo šílenství zůstat doma, když celá ulice měla být zničena. Zdržela mě však doma veliká láska k rodnému stavení a všemu, co bylo naše. Po půlnoci na neděli dostali Němci rozkaz k rychlému ústupu. Tragédie byla u konce. Horní ulice vypila si svůj pohár hořkosti až na dno.“

Vyprávění se týká krátkého času ze soboty 4. května na neděli 5. května 1945, který však mému staříčkovi musel připadat neskutečně dlouhý.

Tehdejší urputné boje dodnes připomínají díry po kulkách, které zůstaly na cihlovém povrchu bývalé řeznické dílny.

Bayerova ulice (dříve Horní)

Regulační plán výstavby města Rožnova z roku 1897 předpokládal výrazné změny v zastavěnosti ulic. Jeho naplnění se ale dělo převážně jen v místech, kde nebyla zástavba. Z historie jsou známé případy, že katastrofy se staly zárodkem nového řešení, které nebylo předtím možné realizovat. To se bohužel netýkalo zničené Bayerovy ulice. Kromě nedostatku finančních prostředků nebyla ani vůle radnice obnovit původní zástavbu. Společenské změny po válce a hlavně po roce 1948 se promítly do stagnace místa. Už se neobnovily dřevěné stavby a zděné domy se opravovaly jen provizorně. Některé poškozené budovy překážely předpokládanému rozšíření ulice a jejich popisná čísla byla později použita u nových staveb v Rožnově. Obyvatelé z nich nechala radnice přežívat bez naděje na trvalejší řešení bydlení. Vzpomínám si, že manželé Černochovi žili v jedné místnosti v patře nad původní dílnou. Museli používat dřevěný suchý záchod, který stál přímo u nově vybudované silnice.

Nový začátek

Rodiče s dětmi přečkali přechod fronty ve Valašské Bystřici, když se 5. května vrátili, z jejich dřevěnice našli jen ohořelé zdivo. Z našeho domu čp. 120 zůstala zděná černá kuchyně s komínem, hospodářská část chléva a řeznická dílna.

Otec se strýcem provizorně zastřešili dílnu a chlév pro krávy, důležitý zdroj obživy. V troskách řeznické dílny staříček se strýcem přespávali. Rodiče s mými staršími sourozenci byli zatím ubytováni u Nekvidů za Házovkou domě čp. 57.

V silně poničeném Rožnově velmi chyběly možnosti bydlení. Otec nejprve postavil u mostu pro-

Spáleniště domu čp. 120, květen 1945

vizorní zděnou stavbu pro železářský obchod. Pak se značným úsilím připravoval a začal stavět nový obchodní dům čp. 120. Před vánočními svátky roku 1949 se rodiče do nedokončeného domu nastěhovali. Z vyprávění mé maminky vím, že spěch na stěhování byl vyvolán velkým nátlakem majitelů domu čp. 57.

Bydlení v novém domě nebylo ideální. První zima v novostavbě byla velmi krušná. Nové nevyschlé zdi se špatně vytápěly, zamrzal odpad i přívod vody. Ústřední topení, stejně jako dostavba západní části domu, nebylo nikdy dokončeno. Také železářský obchod nebyl nikdy přestěhován. Do takového domu jsem se narodil na jaře v roce 1950 já, jako nejmladší ze tří sourozenců.

Po politických změnách je v roce 1950 provizorní železářství uzavřeno a můj otec znovu řeší jak uživit rodinu. Bohužel i možnost „sedlačit“ měla krátké trvání. Důvodem byl vznik JZD (Jednotné zemědělské družstvo), a i to z důvodu, že se celá hospodářská usedlost vlivem překotného stavebního vývoje ocitla přímo v centru města a další její existence nebyla společensky žádoucí. Nikdy neobjasněným požárem koncem 50. let shořel chlívek pro prasata a poslední dřevěný zemědělský objekt, v němž bylo uskladněné hospodářské náradí a píce, zničeny byly i silážní jámy.

Po znárodnění v padesátých letech převzal dům bytový podnik. Fasáda a výlohy prodejny v přízemí byly dokončeny až mnohem později.

Vzpomínky

Jedna z mých prvních vzpomínek se týkala našeho dvora. Uprostřed byla velká jáma (původně na hašení vápna), její stěny byly ze žluté zeminy, to bylo místo, kde jsem si hrával. Ve stěnách jsem vydlabal dráhy, po kterých klouzaly kuličky od nejvyššího bodu vytvořeným korýtkem s mnoha nástrahami až do cíle, který byl na dně.

Mé dětství bylo podobné jako u jiných dětí v hospodářských usedlostech. Pravidelné povinnosti vyplňovaly značnou část dne a to jsem měl výhodu, že na mě, jakožto nejmladšího ze tří sourozenců, zůstávaly lehčí práce.

Ve volném čase byl mou velkou radostí potok Hážovka. Stěny regulované strmými kameny byly přerušovány ostrými schody, které umožňovaly sejít až k hladině potoka. Společně s ostatními kamarády z okolí jsme na Hážovce v zimě bruslili a v létě (a to se dnes už nechce ani věřit) se koupali. U splávku jsme z kamenů a travních drnů buďovali hráze a tím zvedli hladinu o několik desítek

centimetrů. Doma jsme si vzali troky nebo jsme si vyrobili vory a plavili se po potoce. Později se kvalita vody tak výrazně zhoršila, že zůstaly jen zimní hry.

V časech mého dětství ještě přetrvávaly některé zvyky, které se později vytratily. Před velikonočními svátky na Zelený čtvrtek odlétaly zvony do Říma a jejich zvuk nahradil zvuk rapačů a řehtaček. V Rožnově bývalo několik skupin tzv. rapačářů, kteří tyto zvony nahrazovali a chodili v různých částech města s rapači a řehtačkami. Bohužel, když jsem já koncem padesátých let rapačoval, zbyla v Rožnově jen jedna málo početná skupina.

Rapačáři před domem Arnošta Vaška čp. 126, autor textu první zprava, rok 1963

Začínalo se u kostela Všech svatých ve čtvrtek odpoledne. Po úvodním slovu některého dospělého z farnosti jsme objeli kostel a potom pokračovali přes náměstí do ulic Bayerovy, Sokolské, Zátíší, Chobot a zakončili Na Drahách. Obchůzky se konaly několikrát denně a jejich hranice byly tradičně dané a úzkostlivě jsme je dodržovali. Velmi důležitý byl pro nás úsek, kde končil katastr Rožnova a začínaly Tylovice. Zde jsme soupeřili s rapačáři z Tylovic. Když jsme rapačovali v pátek, tak jsme zastavovali u jednotlivých chalup, domácí jsme pozdravili a následovala modlitba. Naše vystoupení bývalo odměněno většinou drobnými mincemi. Poslední rapačování se odehrávalo v sobotu.

Velikonoce, nejvýznamnější křesťanské svátky, byly již poznamenány novou dobou. Z dřívějších obyčejů se dodržovalo jen málo. Já si kromě předchozího půstu, slavnostního jídla, včetně velikonočního beránka, nic dalšího nepamatuji. Výraznou vzpomínku mám spojenou až s pondělní velikonoční pomlázkou „šmigrustem“. U nás byla tradice, že na pomlázku „budačku“ se chodilo s opentlenou březovou metličkou. Můj bratr později míval jalovec a já ho chtěl taky, protože mi připadal zajímavější. Nezbytným vybavením koledníka byla také „budačka“ na počastování vy-

šlehaných děvčat. Nejčastěji to byl nějaký sladký likér. „Oplátkou“ jsme dostali barvená vajíčka nebo nějaké sladkosti.

Hospodářství

V mých vzpomínkách byla léta často deštivá. Májové přeháňky byly následovány „Medardovou kápí“, pak nastaly „Jánské pluty“ a pokračovaly letními bouřkami. Počasí určovalo každodenní program prací v zemědělství. Povinnost pracovat se týkala i nás dětí a byla součástí výchovy. Obrovská snaha vše zvládnout znamenala, že v létě se od rána do večera sušilo seno, svázelo a pořád dokola.

V době mého dětství ještě hodně lidí „kovoze-mědělců“ vedle zaměstnání vlastnilo i malá pole. Pro tyto pěstitele bylo u nás vytvořeno „výmlatní místo“.

Když nastaly žně, vytáhla se a na našem dvoře ustavila mlátička. Instalací stroje začalo tří až čtyřtýdenní období, kdy bylo vše podřízené výmlatu. Na práce u mlátičky dohlížel elektrikář pan Večeřa, kterému jsem pomáhal. Nevím, kolik mně bylo roků, když jsem byl sám pověřen dohledem na průběh mlácení. Byl jsem na sebe velmi

pyšný. K rotujícím částem mlátičky jsem měl přirozený respekt, proto nikdy nedošlo k úrazu nás ani lidí, kteří se výmlatu zúčastnili.

Při svážení obilí nebo sena nastaly někdy dramatické situace. Vzpomínám si, že se jednou schylovalo k bouřce a my měli svážen seno z Láně nad sokolovnou. Na žebříňák se rychle naložilo více sena než obvykle. Strmá kamenitá cesta dolů kolem sokolovny způsobila, že se vysoký náklad svezl na pravou stranu. V zatáčce při výjezdu ze Sokolské ulice na Bayerovu se vše ještě více vychýlilo a následně celá fůra včetně nás, kteří jsme seděli nahoře, se sesunula na chodník. Zůstali jsme zasypáni senem u stěny domu. Můj strýc si zlomil patu, já jsem byl jen v šoku.

Zásluhou hospodářské školy se na Rožnovsku vytvořila tradice pěstování lučních trav. Travičky byly náročné na lidskou práci a hlavně počasí, pokud se ale vše podařilo, jednalo se o významný zdroj peněz. Plodiny jako len, mák nebo luční trávy, které se pěstovaly na semeno, jsme sklízeli také v čase žní. Dobře si vzpomínám na zpracování máku. V zimním období jsme na půdě ořezávali usušené makovice a vysypávali mák do nádoby. Prázdné makovice se dávaly do košů a z nich potom do papírových pytlů a odevzdávaly se do sběrný hospodářského družstva.

Prázdniny a celé léto utekly vždy velmi rychle. Následovaly podzimní práce, kdy nejdůležitějším úkolem byla sklizeň brambor. Tato plodina tvořila velmi významnou roli v našem jídelníčku. Na sklizeň brambor úzce navazovala sklizeň krmné řepy, která se mnohdy prováděla až začátkem listopadu, kdy vzduchem poletoval sníh.

Poslední polní prací bylo vyvážení chlévské mrvy, její rozhození po poli a zaorání. Tím byla půda nachystána pro příští rok. Plodiny se pravidelně střídaly a práce na poli byly ovlivněny podle toho, co se plánovalo pěstovat v příštím roce. Kromě polních prací probíhalo i česání ovoce. Po svátku svatého Václava se začala obírat jablka, přetřídila se a uložila na lísky do sklepa. Jablka horší kvality se šrotovala a vylisoval se z nich mošt. Část jablek nakrájených na drobné plátky se sušila na kamnech na křížaly, podobně se sušily i hrušky. Vzpomínám si, jak se po celém domě linula příjemná vůně sušeného ovoce.

Před jablky se sklízely trnky (švestky). Ty se sušily, sušené se povařily a dělala se z nich sladká omáčka „brija“ nebo se použily jako náplně do valašských koláčů a buchet. Největší část trnek se sypala do velkého dubového sudu (tuně) na kvas, z kterého se páčila slivovice.

Koncem října jsme jezdili do lesa na „čtinu“. Jednalo se o jedlové větve, které se používaly pro výrobu kytic na výzdobu hrobů na svátek Všech svatých. U nás v rodině se výraz „Dušičky“ nepoužíval. Na tento svátek jsme zdobili hroby, zapalovali na nich svíce a vzpomínali na zesnulé. V Rožnově se v tuto dobu podle zasvěcení kostela Všem svatým slavily i hody. V neděli se podával slavnostnější oběd.

Domácí zabijačka

Chov vepřů hrál velmi významnou roli pro stravování v nejedné rodině na Valašsku. Dostupnost masa a masných výrobků na trhu byl problém ještě dlouho po válce. Volný nákup byl omezen jak cenou, tak množstvím. Dodávky masa do obchodů směřované na konec týdne byly v padesátých letech provázeny frontami před řeznictvím a přes různá opatření se na všechny nedostalo.

Doma chovaní vepři byli většinou poraženi v zimním období.

Rituál domácí zabijačky u nás začínal vlastně hodně dopředu. Vedle domluvy s řezníkem muselo být zajištěné příslušné náradí a nástroje (troky, pařák, nádoby na zpracování a ukládání masa,

kladka, váha aj.). Co jsme neměli, jsme si vypůjčili od sousedů, řádně vyčistili, vypařili a uložili ve sklepě, tak aby bylo vše později při ruce. Musely se zajistit potřebné suroviny: kroupy, rýže, sůl, pepř, majoránka. Pokud se uvažovalo o výrobě klobás tak také špejle a střevo. Dopředu se uvařily kroupy a rýže, které byly důležité pro jelita a jitrnice. Domluvila se prohlídka veterinářem, zda prase netrpí nějakou chorobou, která by bránila jeho konzumaci, a také zda kůže neboli krupon je či není vhodný k dalšímu použití.

Ve sklepě se prováděly hlavní práce. V den vlastní zabíjačky se brzo ráno zatopilo v kotli (pařáku), aby byl dostatek horké vody, a netrpělivě se očekával příchod řezníka.

My děti jsme měli za povinnost pomáhat.

Když řezník přišel, zkontroloval, zda je vše nachystáno, byl počastován štamprlí slivovice. Postup začal tradičně: po vyvedení z „chlévca“ bylo zvíře poraženo. Krev byla odebrána do zvláštní nádoby, tam se musela stále intenzívně míchat, aby se nesrazila. Tělo vepře se položilo do troků, pomocí vřelé vody, speciální soli a s použitím drobného řetězu a zvláštní škrabky se očistilo a zbavilo štětín. Takto očištěný trup se za zadní nohy připevnil na váhu a pomocí kladky se zavěsil do polohy určené k porcování.

První se oddělila hlava, pak v rychlém tempu se podélně rozřízl trup, vyňaly vnitřnosti. Důležité bylo důkladné vyčištění žaludku, tlustého a tenkého střeva, protože tyto vnitřnosti byly použity jako obal pro výrobu zabíjačkových specialit. Žaludek pro tlačenkou, tlusté střevo pro jelita, tenké pro jitrnice. Rozhodující bylo, jaké zabíjačkové speciality si žaludek hospodáře určil. Všechny práce probíhaly svižně za sebou.

Rozpůlený trup byl odnesen do sklepa, kde proběhlo porcování. Mistr řezník měl k ruce jednoho až dva pomocníky, kteří s ním pracovali. Pro okamžitou potřebu musela být neustále k dispozici horká voda. Další voda se napustila do kotle pro uvaření vnitřností a surovin, které byly základem pro výrobu ovaru a vepřových specialit. U nás se vedle ovaru dělala vždy jelita, jitrnice, tlačinka, zabíjačková polévka (prdeláčka) a někdy také paštika. Část vepře se zpracovávala vařením, část dušením. Velmi malé množství se nechávalo pro okamžitou spotřebu. Tepelně upravované speciality se postupně vytahovaly z kotle síťovým podběrákem a ukládaly na volnou plochu k vychlazení.

V dalším velkém hrnci se škvařilo sádlo.

Část masa pro uzení, hlavně bůček, se nakládala do láku do dřevěné díže. Zde se vše pečlivě

napěchovalo s kořením a solí. Po určitém čase (podle okolní teploty) se maso překládalo.

Náplň do jitrnic a paštiky se mlela. Tlačenky a klobásy byly z masa nakrájeného. Samotný řeznický mistr ovlivnil chuť klobásek a tlačenky množstvím soli a koření a jejich jemnost poměrem hrubého a jemně krájeného masa a podílem masa libového a tučného.

Všechny rozhodující práce byly večer ukončeny, řezník se rozloučil.

Nastala doba roznášek, ty jsme zajišťovaly my děti. Někdy jsme je dělaly ještě v den zabijačky, většinou však až den další. Roznášela se polévka, jitrnice s jelítkem, podhrdek a kousek svěžího bůčku. Roznášky byly reakcí na dříve přijaté výslužky či jako výraz dobrých sousedských vztahů, poděkování za služby, bez kterých se žádné hospodářství neobešlo. Rodina také nemohla být vynechána.

Velmi důležité pro uchovávání masných výrobků na celý rok bylo konzervování. V době sezónních prací otevření konzervy spolu s vařenými brambory a zelím umožnilo udělat jednoduchý oběd nebo večeři.

Pro konzervování byly používány speciální konzervy, které měly obsah 1 až 1,5 litru. Plechovky se opakovaným používáním postupně ořezávaly

a takto zmenšovaly až na třetinu. Ořezávání se většinou provádělo dopředu před vlastní zabijačkou. Víčkování se dělalo krátce po zabijačce, konzervování nám prováděl pan Oldřich Vašek z Hážovic. Pamatuji si jej jako velmi usměvavého pána, který s malou dodávkou přivezl víčkovací strojek. Do připravených vypařených konzerv se vkládalo prakticky všechno, co se při zabijačce vyrobilo. Jitrnicový nebo jelitový prejt, sádlo, škvarky, pečené maso, bůček nebo klobása a předvažené kosti na polévku. Po zavíčkování byla konzerva označena vyrytím počátečního písmene do víčka (např. O jako „oškvarky“). Vlastní uzavírání probíhalo tak, že pomocník otáčel klikou s ozubeným převodem a pohyb se přenášel na plošinu s konzervou, kde se pákou víčko přitlačilo a pomocí uzavíracího límce ji pan Vašek uzavřel. Plechovky se varem v kotli sterilizovaly. Pak se konzervy musely prudce ochladit studenou vodou.

Správně uzavřené tepelně upravené konzervy mohly být spotřebovány i za několik let. To se však nikdy nepodařilo.

Zabijačkové výrobky na uzení se zpracovávaly v týdnu po zabijačce dle prověřené technologie. Maso k uzení bylo naloženo v láku. Po dobu naložení se pravidelně překládalo, aby všechny kusy masa byly rovnoměrně uloženy. Nejčastěji se udil

bůček, někdy žebra (pokud se nevyráběly klobásy), která měla široké využití při rychlé přípravě jídel. Pokud se dělaly klobásky, přikoupilo se hovězí nebo skopové maso, sehnala se další střívka, což byl značný problém. Do klobás se zpracovávalo maso hlavně od kostí, žeber, nožiček a podobně. Krájelo se na středně velké kousky, potom se spolu s kořením a solí důkladně promísilo ve velkém smaltovaném hrnci a nechalo v chladu uležet do dalšího dne. V druhé nádobě, u nás to byla dřevěná vanička vydlabaná z topolu, se vyrobil „prát“. Pokud si pamatuji dobře, byla to jemně nakrájená směs hovězího masa, která se velmi důkladně promísila na kašovitou hmotu. To byla velmi důležitá složka, která zajišťovala spojení klobásové směsi. Před vlastním plněním se vše řádně promíchalo. Samotné plnění do již připraveného střívka se provádělo ručním mlýnkem. Ten byl opatřen dutým nástavcem, na který se připravené střívko navléklo. Mlýnkem se masová směs vtlačovala do střeva, které se asi po 10 až 15 cm zatočilo, tím vznikla nožička klobásy. Vyrobené nožičky klobás se zavěsily na dřevěnou tyč a vkládaly se do udirny. Po několika hodinách šetrného uzení bylo hotovo. Klobásky se vyndaly z udirny a nechaly volně zavěšené zchladit, aby se nezapařily. Většina klobás se konzervovala.

Zabijačka byla vedle drůbeže naše nejčastější masité jídlo během celého roku. Pokud při zabijačce došlo k nějaké chybě, například přesolení nebo překořenění, nedala se už odstranit.

Osobně jsem zabijačky neměl rád. Porážka prasete, od rána do večera neustálé pobíhání z horka do zimy, stálé mytí použitého nádobí a náradí a všude mastnota mně vadily. Jinak to vnímali pozvaní hosté.

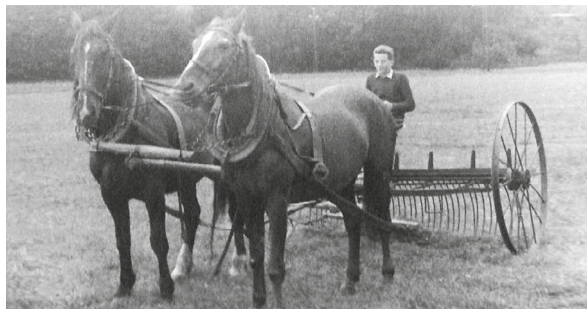
Koně

Měli jsme dva koně, robustnější a mohutnější byl valach, chladnokrevník černé barvy jménem Cigán. Tatínek jej získal po válce v rámci pomoci akce UNRRA (United Nations and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu). Kůň to byl klidný, silný a při ovládání s ním nebyly větší problémy.

Druhý kůň v páru byla kobyłka jménem Jiskra. Tento kůň tu zůstal po ruské armádě, byl postřelený při frontových bojích a určený k utracení. Tatínek se jej snažil vyléčit, aby měl náhradu za vlastního grošáka, kterého mu zabrali ruští vojáci. S pomocí místního zvěrolékaře se mu podařilo koně zachránit, ale doživotní následky si

nesl po celý život. Jiskra byla původně jezdecký kůň, arabského typu, poměrně divoké povahy. Byla štíhlá, rezavé barvy, měla ušlechtilou drobnou hlavu a v kohoutku prohlubeň, velkou asi jako mužská pěst, pozůstatek po zranění střepinou. Při kširování jsme se museli tomu místu vždy vyhnout, aby do něj nezapadla poduška s chomoutem. Kobyłka nebyla z hlediska výkonu v tahu rovnocenným partnerem, večer po namáhavé práci kulhala a jako jezdecký kůň se už nehodila.

Zajímavou vzpomínku mám na vyučování matematiky. Když jsem chodil do páté třídy, pan učitel Navařík mě vyvolal k tabuli a na příkladu našich koní vysvětloval mechaniku páky při zápřahu dvou různě silných zvířat.

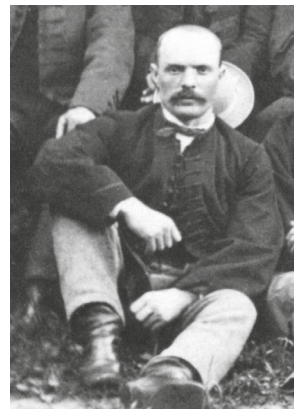
Bratr Jan Kramoliš při hrabání sena na Horních Kútech, rok 1959

Pátrání po předcích

Jak jsem již uvedl, obytná část dřevěnice čp. 120 při přechodu fronty spolu s dalšími desítkami domů vyhořela. S požárem byly ztraceny veškeré písemnosti, které dle vzpomínek staříčka Jana Kramoliše byly uloženy v dřevěné truhle na půdě domu. Proto se nezachovaly žádné fotografie mých rodinných příslušníků z raného období. O to více si cením těch, které jsem získal později z nejrůznějších zdrojů.

Prvního předka na fotografii mám prastaríčka Jana Kramoliše, narozeného roku 1834, jako člena pěveckého spolku Tetřev. Je z roku 1874 a focena byla „Na sklepe pod sokolovnou“.

S mým staříčkem Janem Kramolišem jsem se v životě minul. Zatímco já jsem se narodil v dubnu 1950 a mým rodným domem již byla novostavba, označená

Prastaríček Jan Kramoliš, rok 1874

čp. 120, staříček ze světa odešel v roce 1949, kdy po požáru z původního domu zbyla jen provizorně zastřešená hospodářská část.

Staříčkův nejstarší syn Jan, můj otec, představoval osmou přímou generaci Kramolišů od prvně zaznamenaného předka Eliše. Je zajímavé, že náš rod je spjatý se stejným místem dnešního čp. 120 tři sta let a kromě prvních dvou předků všichni vykonávali řeznické řemeslo. Můj otec, i když řeznickou živnost neprovozoval, byl posledním, který byl řezníkem vyučen.

Pozoruhodné je, že kromě prvního písemně doloženého předka jménem Eliš, se křestní jména opakovala. V prvních třech generacích byli tři Ondřejové, v dalších pěti to bylo jméno Jan. Tento zvyk je možné pozorovat i u dalších nejen rožnovských rodů, kdy křestní jména otců nebo dědů se automaticky dávala prvorozeným synům. Křestní jména dcer se také hodně opakovala. Ale protože děvčata po sňatku přejímala příjmení svého manžela, spojitost není tak patrná. Manželka prvního doloženého předka Eliše se jmenovala Anna. Toto jméno se pak pravidelně objevuje snad kromě dvou ve všech generacích, což potvrzuje jeho vysokou oblibu na Rožnovsku. Je dojemné, že při vysoké úmrtnosti novorozenců dávali rodiče oblíbené jméno nově narozené-

mu dítěti, když jeho starší sourozenec zemřel. Tento zvyk je zdrojem komplikací při genealogickém bádání, protože znamená velký počet osob se shodným jménem a příjmením.

V 19. století se v matrikách začalo používat druhé křestní jméno. Výrazné rozšíření jsem však v dalších letech již nezaznamenal. Větší rozmanitost u křestních jmen můžeme pozorovat až ve 20. století.

Topol

Když se vrátím zpět do Rožnova, padesátá léta předznamenávají značnou změnu ve skladbě a množství obyvatel. To si vyžádalo výstavbu nové školy na Videčské ulici. Bylo to v lokalitě parku, kde na každé historické pohlednici vidíme koruny několika vysokých stromů, výrazně převyšující ostatní. Mezi nimi, jeden z největších, byl ohromný topol černý. Stromy byly původně součástí lužního porostu lemující koryto řeky Bečvy. Nejvyšší topol rostl v minulosti na břehu rybníčku. V období, kdy byly v Rožnově klimatické lázně, plavili se po něm lázeňští hosté. Po jeho zasypání v dvacátých letech 20. století se strom ocitl na kraji nově vzniklého sokolského hřiště

a v roce 1932 také poskytl stín návštěvníkům „Krajinské výstavy Valašska a moravskoslezského Pobeskydí“. Ta zde byla uspořádána pro podporu hospodářského rozvoje regionu. Škola byla otevřena 1. září 1956 a já jako prvák do ní nastoupil. Velký strom nás všechny důstojně vítal a mně se zdálo, že i chránil. Velikán rostl vpravo u hlavního vstupu do budovy. Svými úctyhodnými rozměry, rozpraskanou kůrou mohutného kmene budil ve mně patřičný respekt.

Vzpomínám si, jak do hodiny vlastivědy přišel pan Miloš Kulišťák a vyprávěl, že tento topol snad 300 let starý je chráněn státem. Bohužel v mohutné koruně stromu bylo i množství usychajících větví, které při větru nebo mokřím sněhu padaly na cestu. To byl důvod pozdějšího skácení stromu.

Konec hospodaření

Nová továrna Tesla vyžadovala nové pracovníky. Ve městě nastala do té doby nevídaná výstavba nových bytů. Vedle bytovek přímo u závodu se výstavba nasměřovala do oblasti bývalých zahrad a polí, které se nacházely východně od náměstí, a byla zpřístupněna novou komunikací po vy-

hořelém hotelu Radhošť. Z jihu byla tato oblast ohraničena válkou zničenou Bayerovou ulicí.

Nové sídliště pojmenované Záhumení bylo v 60. letech dokončeno posledními domy na ulici Partyzánská, která ústila na křižovatce do Bayerovy ulice u tzv. Bystřického či Kamenného mostu. Později následovala ještě výstavba nové pošty, která se přestěhovala z domu dnešního městského úřadu. Kromě bytového domu za městským úřadem žádné stavby na této ulici nevznikly.

Došlo však k dalšímu bourání. Především rozsáhlého zděného domu čp. 126 na vysoké podeště, ve které byl vstup do sklepa. Podle informací pana Miloše Kulišťáka zde v polovině 19. století krátce sídlila i obecná škola. Dům později vyhořel a o jeho dalším využití jako školy jsem se nedočetl. Za mého dětství tady bydlela rodina pana Arnošta Vaška. Na jejich hospodářském dvoře rostla velká hruška. Dnes po 60 letech je na těchto místech městské parkoviště a na jeho okraji hruška stále roste. Za stromem stála velká stodola se zahradou, která sousedila s hospodářskou částí domu čp. 120 a po které staříček Jan Kramoliš se synem Čeňkem utíkali z hořícího domu za bojů v roce 1945. Z jihu uzavíraly dvůr u Vašků dva k sobě přiléhající domy. Pamatuji si, že v čp. 123 bydlela rodina Španihelova a v druhém čp. 124

přímo u cesty slečna Jurková. Na rohu jejího domu měl hodinářskou dílnu pan Bradáč.

Původní Bayerova ulice od náměstí až po hranici s obcí Tylovice byla dlážděna žulovými kostkami. Při výstavbě sídliště Záhumení nastal problém s kanalizací. Byl vyřešen tak, že z některých domů byla svedena přímo do potoka Hážovka. Při nízkém stavu vody hlavně v letním období se Hážovka změnila v zápachající stoku. Někteří rybáři se domnívali, že na vině jsou odpadní vody z našeho hospodářství. Otec jim dokázal, že tomu tak není. Jediný užitek z tohoto smutného stavu měli chovatelé akvarijních rybiček, protože u vyústění odpadní roury se tvořily nepřehlédnutelné kolonie červených nitěnek, které jsou vítaným krmivem. Nepříjemnou záležitost vyřešilo až položení nové větve splaškové kanalizace do rekonstruované komunikace. Bayerova ulice byla rozšířena a žulové kostky nahrazeny asfaltovým povrchem. Úpravu silnice spojili s demolicí zbylých domů a likvidací zahrádek, které stály přímo u cesty.

Jako jiná hospodářství v rožnovském centru, tak i poslední zemědělská usedlost na Bayerově ulici, usedlost mých rodičů, byla v šedesátých letech zlikvidována. Hospodářský dvůr přetáčí nově vybudovanou cestou (Partyzánská ulice)

a postavený bytový dům na bývalé ovocné zahradě již neumožňoval žádné sedlačení. Jen růžový keř na rohu domu čp. 1099 stále označuje místo, kde popínavá růže zdobila na svou dobu velmi moderní kurník pro slepice. Podobně i keř šeříku stále roste na místě, kde dříve byla zahrádka vyhořelé dřevěnice čp. 120.

V sedmdesátých letech na spáleništi hospodářského objektu a silážních jam byla družstvem Fotografie Olomouc postavena budova fotografického ateliéru. Řízná hudba pak o sobotách následující dvě desetiletí ohlašovala příjezd svačebčanů, kteří se zde fotografovali. Vedlejší dům čp. 494, sídlo různých provozoven komunálního podniku a později pneuservisu, získal v této době výjezd přímo na Partyzánskou ulici. To nám umožnilo postavit bránu z Bayerovy ulice a z původního dvora vytvořit malou zahradu.

Události po roce 1989

Všechny tyto zásahy respektovaly původní dispozici Bayerovy ulice. Zásadní zlom však byl vyvolán ohromným nárůstem automobilové dopravy a potřebou řešit její průjezd přes rožnovské náměstí. V devadesátých letech se proto zrealizoval nový

obchvat. Vedle posunutí koryta potoka Hážovky (která dnes teče na místě bývalého domu čp. 57, dům Bajerových, rožnovských barvířů) a zmenšení území starého hřbitova za kostelem, to znamenalo i násilné přerušení Bayerovy ulice. Rušný automobilový provoz a jeho neustálý nárůst vede k problémovému bydlení na zbylé části ulice.

Po sametové revoluci v roce 1989 nám v restituci vrátili můj rodný dům čp. 120. Snažil jsem se oživit jeho vzhled a obnovit účel stavby. Myslím, že se to podařilo. Také někteří Rožnováci vědí, kde byla prodejna Nábytek Kramolišovi, kterou jsme 25 let provozovali.

Stále ale platí staré rčení: „Nikdy nevstoupíš dvakrát do stejné řeky.“ Přítomnost se již ubírá jiným směrem.

Minulost se „nevědomky“ promítla při výběru jmen mých synů Ondřeje a Jana. Když jsem se v devadesátých letech začal zajímat o genealogii, zjistil jsem, že jména bratrů Ondřej a Jan se vyskytují v našem rodě už posedmé.

Splnil jsem i tajné přání svého otce a díky profesi syna Ondřeje jsem využil kamennou část bývalého hospodářského objektu. Jeho rekonstrukcí spojenou s nástavbou jsem probudil k životu budovu spojenou s dlouhou historií našeho rodu.

(Stav k 4. 9. 2018)

Poděkování

Děkuji za účinnou pomoc při pátrání:

- panu Zdenku Cviklovi z Genealogického centra Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm,
- spisovateli panu Richardu Sobotkovi,
- paní Marcelu Slížkové z Městské knihovny Rožnov pod Radhoštěm.

Historie domu na ulici Bayerova 120

Martin Kramoliš
2019

Vydala Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm,
příspěvková organizace
Bezručova 519, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm

Tel.: 571 654 747, 777 808 695
e-mail: knihovna@knir.cz
<http://www.knir.cz>

ISBN 978-80-87334-38-6

Edice Milé tisky č. 19

Odpovědná redaktorka:
Marcela Slížková

Redakční rada:
Richard Sobotka, Ivan Bajer, Vladimír Bartošek,
Pavel Hon, Jan Surý, Helena Uhrová.

Sazba: Honza Bartoň

Logo Město v mé paměti a kresba knihovny:
Vladimír Bartošek

Fotografie ze soukromého archivu autora.

Městská knihovna

Rožnov pod Radhoštěm

MILÉ TISKY
